

Արեւելք 2 Մարտ. « Տիրան պէյ Աւետարանեան որ իր արուեստագէտի տաղանդը Գերմանիոյ մէջ կատարելագործած է: Արեւմտաքի արուեստը կը միացնէ Արեւելքի բանաստեղծական ներշնչման և իր նուագարանը, թաւ ջութակը, որուն ձայնը ամէնէն աւելի կը նմանի մարդկային ձայնին, կարծես մարդու պէս կալ լայ, կնոջ պէս կը լացնէ բոլոր ունկնդիրները:

Տիրան պէյ դեռ քսան տարեկան չէ: Կեանքն ու փորձառութիւնը տակաւին ու եւ զիք մը կրնան ունենալ կատարելք, վերջնական նկարագիր մը տալու համար իր խոստացող տաղանդին, բայց այդ տաղանդը որքան որ հասնէտ ըլլայ կրկնու, բոլոր մարդկային բաներու պէս՝ կեանքին ու փորձառութեան անվերջ պտիկ ազդեցութիւնը, այսօրունէ ինչ որոշ և պատուաբեր տեղ մը կը սահմանէ սակայն: Իրեն համար, արուեստագիտական աշխարհի մէջ:

Մանաւանդ քաղցր ու մեղմադէմ կտորներուն մէջ, Տիրան պէյ իր Արեւելեան ծագումը և անոր յարակից բանաստեղծական անսովոր ոգին ցոյց կու տար: Իր երկայն ու բարակ մատերը որոնք կարծես թաւ ջութակ զարնելու համար ապագորուած ու մասնաւորապէս թափուած էին՝ մեղրամոմի տոգուներով մը՝ բարեն Աստուծոյ ձայնարանին մէջ, չաքարեղէզի մը փողէն կաթկթած մեղրին պէս անուշ ու մեղրօրօր շէշտեր կը դնէին աննման քնարին չորս թելերուն:

Բայց այդ քառեակ թելը կարծես կը հարկւրապատկէր այն անցքերուն մէջ ուր մատերու վաղաքիտ շարժումով մը և լայնագիտական ձայնակը կը միանան արտադրելու համար այն ներդաշնակութեան երկնային իրարանցումը որ կարծես հրեղէններու եթերային խոտորուտուքը կը փոփոխէ ողորդէններու ականջին:

Մինչեւ ցարդ չենք ունեցած մի ազգային երաժիշտ որ իւր շարադրութեամբ մեծ համբաւ մը թողած լինի, իրաւքնէ չենք մոռնար ըսելու որ մեր մէջ ոչ սակաւ յարգ ու համբաւ ստացած են Հանգուցեայ Չուհաճեան և այլ մի քանիք, բայց տակաւին անունքով ոչ ոք ընդհանրութեան գնահատման, կամ գովեստից արժանանցած է. մենք կը մաղթենք Տիրան պէյին, որ դեռ աւելի կատարելագործելով իւր պեղծելի արհեստն, արժանանայ մեր մեծ շարադրող երաժիշտն ինչելու և արժանանայ հասարակութեան գովեստից:

Recueil de CHANTS POPULAIRES ARMÉNIENS. 1ère Livraison 1900. Prix net 6 fr.

Հասցէ՝ Léon Eghisarian (5, Rue de Châteaudun) PARIS.

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

1. Խորենացուն Խորենացով պէտք է հասկանալ. — 108 էջէ բաղկացած գրքուկիս Հեղինակն է՝ Բարթոլոմէոս Վ. Գեորգեան (Ճողորմեանց), միաբան էջմիածնի. — Կը խօսի, — սակաւ բացատրութեամբ, — Մ. Խորենացոյ այն կէտերուն վրայ՝ դորս տարբեր կերպով ընթերցելի կամ հասկանալի կը կարծէ: Թէ և մեծ հմտութիւն մի չի տեսնուիր գրքուկիս մէջ, և մեծաւ մասամբ հեղինակին դիտողութիւնը պատմական ո՛ր և է կարեւորութիւն չունի, այնու հանդերձ յարգի բնութիւն մ'է, մասնաւոր Խորենացոյ հրատարակչաց և թարգմանչաց համար:

Գիրքն բաժնուած է Խօի հատուածոց, որ է Խօի այլեւայլ Դիտողութեանց Մ. Խորենացոյ վրայ: Ա հատուածին մէջ, կը ներկայացնէ, իբրու նոր քան՝ ինչ որ հասարակաց կարծիք մը զարձած է արդէն¹. «Թեքեւ, կ'ըսէ, Խորենացոյ մեկնաւոր 481—482 մարդկան եղող Սահակ բագրատունին² լինի», որոյ անունը հանդիպած է Չամչեանի մի փակագծին մէջ:

Կարելի կը կարծէ զարձեալ որ մեկնաւորն ըլլայ բագրատունի իշխան մը՝ որ չէր ոչ սպարապետ և ոչ մարդպետ: Մինչ Խորենացի կ'ըսէ. (Ա, Գ). « Միթէ մատեան մերձ կայցէ ինձ, որով . . ի վերուստ ի չեզ իշլուցանիմ անոխալ, կամ ի չեմ և յայլոյ սկսեալ՝ անոր ի վեր հանիցեմ »: Խորենացի Հայոց թագաւորաց և իշխողաց վրայ կը գրէր. ուստի և այս խօսքն, — բաց ի Գ գրոց փաստ մ'ըլլալէ, — կը ցուցնէ թէ Խո.

1. Թող համեմատէ, օրինակ իմն, Ֆետտրի Ռոստոմասիարտիանք. (Աղք. Մատ. հոր. Ժ. Վերնա 1895, էջ 95):

2. Հետ Հեղինակին՝ Խորենացի Ե. դարու Հեղինակ մ'է և Իւր նմանութիւնը ընդ Մովսէսայ և Վարդգէ Սեղեանարտի՝ պարզապէս յաւելուածք են:

րենացոյ Մեկեմար մարզպան մ'եւ սպարապետ մ'եր¹ :

Բ հատուածն՝ ցանկագոյն ընթերցուածը կը հաստատէ. Գ, ինչպէս նաեւ Է եւ Խ Գ հատուածոց մէջ երկարորէն կը յայտարարէ տարբեր համոզմանց մէջ ըլլալ Խորենացոյ մի քանի բուծերու եւ ստորակէտներու տեղեաց մասին: Դ հատուածին մէջ, « զԱյր առ Քէ » նախագաւթնան Ա, Բ, Ձ, Թ, Է, Կայն, գրերը՝ հեղինակաց անուան սկզբնաւորներ կը նկատէ: Տարբեր կարծիք կ'ուսննար անշուշտ հեղինակը՝ եթէ գիտնար որ Խորենացոյ այդ կտորն՝ « առնուած է Դաւիթ Անյաղթէ »: Հմմտ.

ԽՈՐ. Ա. Բ.

Դ. ԱՆՏԱՂԹ Էջ 199.

Որպէս զԱռաջաւոր ԶԹուականն փեւնիկեցիք... զերաժտուած կանն թրակացիք, զԱռաւելաւորէն առ Փ(իւնիկեցիք) առ Փ(իւնիկեցիք) եւ զ(զերկրաւոր փութիւնն առ Ն(զիպտաք ցեո) եւ զ(զերաժտուած փութիւնն առ Թ(րակացիք)):

Եթէ իրաւունք ունենայինք ըսելու՝ որ Մ. Խորենացի սակաւ ինչ փոփոխած է, պիտի ընթերցուինք. և զ(արդարորութիւն)² եւ զ(ութուաբանութիւն) առ Փ(իւնիկեցիք) ըզկ(րոնս) առ Ե(զիպտացիս), զ(աւաւաւաւաւաւութիւն) առ Ս(իզոնացիս): Զ հատուածը կը

1. Ուրեմն հարկ է ըսել թէ Խորենացի, — եթէ Ե դարու հեղինակ ենթադրենք զինքը, — 481—483 զրած է իւր պատմութիւնը. վասն զի ոչ միայն ի սկիզբն՝ այլ եւ ի վերջ պատմութեան կը յիշէ զԱւահակ մարզպան. այս խօսքը, որինպէս իմն, Գ, ԿԵ զիւրուս մէջ կը զտնուէ. « Զբարագեւն միայն խոկացի, զը ճողւպեցայց ի քոց հարկեցուցանող բանից եւ աւաւաւաց »: Հարկ է ըսել դարձեալ, թէ ըստ այսմ³ Ղ. Փարպեցին աղբիւր ունեցած է իւրեն զՄ. Խորենացի:

2. Թիւրք, ԼԱ, 80. Հոս կը թուարկուին զարդք փեւնիկեցոց. « Ոսկի մեծեւանդ կամ ապարանջանք եւ մատանի, եւ կշտապանակ եւ փողոնակ ընդելուզեալ »: անեղի չէ նաեւ Զ(ինագործութիւն) ընթերցումը. զի « Անուան է փեւնիկեցաց (Եղոմայեցիք) այլ եւս ինչ զբեա-

հաստատէ « հաւացն կարգելոյ ոգգի մարդկան³ » ընթերցումը՝ հաւ բառին բացատրութեամբ մերժելով համարաց սրբազրութիւնը: Հոս դարձեալ՝ Եւ երոստ⁴ բառն՝ կ'ընթերցուի Եւ եր ուստ (= ուսկից). պայծառ լոյս մի կը ծագի իմաստին վրայ՝ եթէ ընդունինք հեղինակին կարծիքը՝ սակաւ ինչ փոփոխութեամբ. մենք կը կարդանք. « Եւ եթ(է), — կամ Է քէ, — ուստ շարժումն նորա », եւ այլն: — Է հատուածը՝ Խորենացոյ Դ գրոց վրայ կը խօսի, նորութիւն մը չունի. բայց Հ. Բ. Գ յաշողած է հերքել Դ գրոց գոյութեան զէմ յարուցուած փաստերը՝ ցուցնելով որ Թ. Արծրունց « վերագրաւորեալն է վերայ երկեցոցն⁵ », եւ այլն խօսքը՝ Դ գրոց համար չի կրնար հասկցուիլ բնաւ:

Պէտք է ըսել Է եւ Թ հատուածոց առթիւ թէ հեղինակ մերժ անշունչ եւ չափազանց յայտնի բաներ կը ներկայացնէ. օրինակ մը. առաջինքն ի դիցն « պէտք է թարգմանել, կ'ըսէ, չաստուածներէ առաջինները ». մի թարգմանչի սխալին՝ բաւական չէ զայդ արդարացնել: Անտեղի չէ « Յոմանց ասի ի յռեական կողմանն » խօսքը՝ կարգաւ « ասի յռեական կողմն » (Թ հատուած) . կամ Գոռաստը մերժ Գոռասան հասնալ եւ անտի ծագած համարիլ՝ ըստ որում այս երկուքն՝ իբր հոմանիշ կը գործածէ Թ. Արծրունի⁶. (Թի հատուած):

Կան նիւթ, որպէս պղինձ, երկաթ, կապար եւ այլն » (Տիեզեր. Պտմ. Հ. 3. Գաթրեւեանի, էջ 143):

3. Խոր. Ա. Դ:

4. « Զորոց զարդարութեանն ստաւիւն, ըստ հանգարտ եւ կամ ստաւիկ շնչելոյ օդոյն եւ երոստ շարժումն, ասիւրեացն ի հմայս աշխարհին հայկազանց » (Խոր. Ա. Դ): — Հ. Ղ. Վ. Ալեքանի եւ քառ ոստոց որբազրութիւնը կը ճանչնայ հեղինակն, մինչ նա վերջին անգամ (Հին հաւատքը Հայոց, էջ 70) « ոստոց եւեթ » կ'ընթերցուի:

5. Սոյն բառն արդէն կը ցուցնէ թէ ինքն որբազրի է երեցոցն, եւ ոչ թէ պատճառ ըլլայ ուրիշ որբազրութեանց:

6. Գ. Կար. Ժ. էջ 184:

Յաջորդներուն մէջ համեմատաբար աւելի կարեւոր է ժ.Ձ հատուածն. հոս իւր փորձովը կը հատաւա՛մ թէ Մարաց խաւար՝ ծիւները շատ համեղ են, ուստի Սաթինիկ «Արգամանայ բարձանց» խաւարծիներուն փափագած է. սխալ է, ըստ իրեն, ընթեմանով «ի բարձից Արգամանայ» — թի՛ Թ և ի հատուածոց աշխարհագրական տեղեկութիւնք, որ խորենացոյ մի քանի խօսքերը կը լուսաւորեն, այնչափ վստահելի և յարգի են, որչափ ակնանտեան վկայի մ'ըսածնները:

Յետ իՍ հատուածին, յորում Չեսես աշուան քով կորուսեալ անոններ կ'ենթադրէ՛, և ի իրեն, յորում քերականական կանոնաց իրաւամբը «երգ բանիցն» խօսքը կը հասկնայ «բանք երգոց», ի Գով կը քննէ կարեւորագոյն հարց մը: Յետ ըսելու, որ առաջարկիայն Վաղարշապատու մէջ չի գտնուիր², կը հետեւցնէ թէ խորենացոյ յիշած առապարն է տեղին Ս. Թաղէի վանաց, յորում՝ ըստ հետազոյնման, կը գտնուին Ս. Թաղէոսի նշխարները. իսկ զանոնք ի Վաղարշապատ փոխադրուած համարելու՝ հիմ մը չկայ:

Բայց այսպէս յաջող չէ հեղինակին յաջորդ կարծիքը. յայտ է թէ Ս. Թաղէոսի և Սանիստոյ նշխարաց գիւղը՝ եղաւ շուրջ 485ին. մասն զի «Իլլիւ գիւտ նշխարացն յաւուրս Յովհաննու Հայոց կաթողիկոսի, և Վաշանայ Մամիկոնէից Տեառն Հայոց մարզպանի և սպարապետի»³. Հեղինակը կ'ուզէ սխալիլ՝ շանաւով այդ Յովհան կաթողիկոսը՝ Յովհան Օննեցի (718—729) հասկնալ, մինչ յաջորդող խօսքն աներկբայելի կ'ընէ թէ նա Մանգակունին է: Յաւելուած կը համարի հեղինակն, — յետ իւր պատճառաբանութիւնն

ընելու, — «ուր յայտնեցան նշխարք» և այլն՝ խօսքը. ըստ որում կարելի չէ ըսել որ Մ. խորենացի 723 է վերջ գրած ըլլայ: Նոյնպէս յաւելուած են ըստ իրեն՝ Սոկրատես առնուած հատուածները, «ի գաշտին որ կոչի երեսել», խօսքը՝ և այլն: Ինչո՞ւ. — պատասխանը լի է և ԼԻ հատուածներէն սպասենք:

Մ. խորենացի⁴ կ'ըսէ Ս. Գրիգորի համար՝ (Բ, Գ) «գարձեալ ի նոյն լերինս», մինչ առաջուց յիշած չէ այդ լեռները. կը հետեւցնէ հեղինակն՝ թէ Մ. խորենացի առանց փոփոխութիւն մի կրելու հասած չէ մեր ձեռքը. ինչո՞ւ, կ'ըսէ գարձեալ, խորենացի բան մի չըսի Հայոց քրիստոնէայ դառնալու և ի ճիսիսիւնաց վրայ, յետ խոստանալու ընդարձակօրէն կրկնել Ագաթանգեղոսի պատմածները⁵. և հոն՝ ուր պէտք էր Հայոց գարձը պատմել՝ Հոռվմայեցոց և Վրաց դարձը կը պատմէ և ճիշդ ասոնք՝ են Սոկրատէ առնուածները: Եթէ այդ մասն յաւելուած համարինք, նոյնպիսի պէտք ենք յամարիլ նաեւ միւս ինչիկոյ յարուցանող նմանութիւնները, թէ և ամէն անգամ չմատնէ ինքզինքը խորենացոյ խարդախոցն⁶:

Նոյն արժէքը չունի ԼԻ հատուածին մէջ բերած փաստը՝ և բռնադրօս է. հեղինակը, — Յիսուսի և Աստուածածնայ երեւման մի պատճառաւ, որ կը պատմուի Մ. Գորի վարուց մէջ, — Գեղամայ ծովուն քով գտնուող գաշտը կ'անուանէ Երեսել. յետոյ կը նոյնացնէ խորենացոյ յիշած Երեսել գաշտին հետ՝ հետեցնելու համար որ այդ անունն յետոյ յաւելեալ է Մ. խորենացոյ մէջ: — Չգիտեր որ խորենացիէն յիշուած Երեսել գաշտը՝ Վանանդայ մէջ կը գտնուէր, մասն զի

1. Չհասնելով «Գրամսխացի Բաուսգարաշէրի» բառին:

2. Հակոբակ Հանգես Ամսորեայի կարծեաց (1893):

3. Սոյիկեր, Ը, էջ 96:

4. Բ, ԿԵ, 218 էջ, հմմտ. և 222:

5. Հ. Բ. Գ. կրնար աւելցնել՝ որ Ճիսիսիւն մեանց պատմութիւնն՝ խորենացոյ առանձին գրութիւն մի չէ: վասն զի, Թորլով արտաբերէ ձեւը, կ'ըսուի հոն. «Կարգեցի քեզ ի գիրս

յայտմ». և սակաւ յետոյ. «Երկրորդեցի ի նոյն (սոյն գրութեան մէջ առաջուց յիշած չէ Ագաթանգեղոս, որպէս զի կարենար նոյն ըսել) գրես, զոր քաջ քարտուղարն Թորեալ Ագաթանգեղոսն». այս խօսքն՝ յայտնապէս Բ, ԿԵ գլխոյն մէջ արուած տեղեկութիւնն կ'ակնարկէ. և գրութեան վերջը՝ կ'ըսուի. «Վասն կատարման երանելեացն. . . ուսցիս ի յԱգաթանգեղեայ պատմութեանցն»:

6. Գ. ԽԶ:

Խոր.¹ կ'ըսէ. «Եղիտ (Խոսրով) զԱրշակ... ի գաւառին Վանանդայ, և պատահին մի մեանց ի դաշտին որ կոչի Երեւել». նոյնը կ'ըսէ և Բուզանդ: Այս խօսքերը չափազանց պարզ են. իսկ Թ. Արծրունւոյ բաժնի՝ սխալ հասկացողութիւն մ'է, յառաջ եկած ուշ չդնելէ որ Խորենացի չըսեր թէ Մուրս տեղւոյն մէջ պատերազմեցաւ Արշակ, այլ թէ անցաւ անկից՝ Վանանդ երթալու համար:

Թալորդ (ԼԹ) հատուածն՝ հրաշից հնաբառութեան վրայ է, ուսկից կ'եզրակացնէ թէ Ս. Մեսրոբ հրաշիւք գտաւ հայ նշանադրները: Խ հատուածն Բորթրոստեանաց վրայ է. հոս ուրիշ բան ըրած չէ բայց եթէ «Խորենացուն Խորենացով հասկանալ»²:

Եթէ հետագայ հատուածոց վրայ պիտի չստիկնէ և եղան որոց վրայ խօսեցանք՝ անոնց նշանաւոր բան մի չբովանդակելուն համար է. օրինակի աղագաւ, ի՞նչ հատուածը՝ յորում Վենեանք անունը վեճ բառով կը ստուգարանէ, Է յորում «մարիսկեան բժիշկներ» (οἱ Μαρισκοὶ ἱατροί³) խօսքը կը հասկնայ «Մարիսացի բժիշկներ», ԼԳ, յորում «Փերածոյ Պապղիոնը» Palatin բլուրը ձեւացնող քանդակ մի կը հասկնայ, և այլն:

Սակայն եթէ ուզենք մեր մանրամասն համառոտութիւնէն եզրակացութիւն մ'ունենալ՝ պիտի ըսենք՝ թէ գեղեցիկ աշխատութիւն մ'է սա. և մի քանի թերութիւնք և գրտական ոճէ շեղումներ՝ պիտի չարգելուն զմեզ ըսելէ. բաւական արժէք ունի այս «Լուսայ»-ն՝ զոր Հ. Բ. Ճուղուրեանց կու գայ քննել «Մ. Խորենացւոյ շուրջը խմբուած գրականութեան սեղանին վրայ»:

Կ. Տ. Ս.

1. Գ. Դպր. ԻԲ, էջ 117:

2. Բորթրոստեանք, զոր Ընդարձակ Կորէն (էջ 29) Բարբաբախանու կը կոչէ և Համառօտն՝ Բորթրոսիանու, որ գնոստիկեանց մի մասն էր. անս ասոր մասին Միշը. (Աստուածաբանական քառասրան, Հատոր Հերձուածոց (ԺԱ), Borbortseu):

3. Վարդ Սեղբասարոսի:

2. Նախատարևը գործնական երկրաչափաբան և գծագիտաբան. Թ. Գ. Փալազան. — Կ. Պօլիս. տպ. Վ. Մինասեան. 1900:

Ներկայ դասագրքին նպատակն է, ինչպէս կ'ըսէ ինքն, «Պարզապէս նախապատրաստել աշակերտը երկրաչափական և գծագիտական ուսման»: Հեղինակը, պարզ և գիրահասկանալի ընկու համար այս գիտութիւնը, որ առհասարակ մանկական հասակին ոչ այնչափ անորոշելի է ոչ ալ դիրքին է, զործածել է ընտանի և պարզ լեզու մը և ոճ մը: Ընդհանրապէս խօսելով՝ յաջողած է և հասած իրեն նպատակին, որով ըստ ամենայնի գնահատելի գիրք մ'է: Ընդհանրապէս ըսի, վասն զի կան ինչ ինչ կէտեր, որոնք դիտու աշակերտի մը համար թերեւս մտելու և աւելի բացատրութեան կարօտ. ինչպէս նաեւ մի քանի երկրաչափական բառերու կամ անունանոց սահմաններ, որոնց մէջ կրնար թերեւ աւելի ճշգրտութիւն պահանջուի:

Օրինակ իմ. գծի սահմանը տալու միջոց, յետ երկայնի ենթադրութիւն և բացատրութիւն մ'ընելու, կը յաւելու. «Ուրեմն գիծը մակերեւոյթին սահմանն է» (էջ 1). որ թերեւ աւելի ճիշդ պիտի լինէր սահմանել. «Գիծն է՝ անընդհատ իրարու յաջորդող անթիւ կէտերու շարք մը», և կամ ինչպէս կը սահմանեն ումանք, «Գիծն է, կէտերու անընդհատ շարժում կամ թրթռացում ըստ մէկ ուղղութեան»: Իսկ մարմնոց ծաւալները երբի կը բաժնէ հետեւեալ կերպով. «Բոլոր ծաւալներն ունին երեք տարածութիւն. Ա. Երկայնութիւն, Բ. Լայնութիւն, Գ. Բարձրութիւն կամ քանգրութիւն» (էջ 2). այդ սխալ է ըստ ինքեան. վասն զի քանգրութիւն և քարճրութիւն, զորոնք կամ ով մը միացուցել է, տարբեր տարածութիւններ են. այլ պէտք էր ըսել. «Բոլոր ծաւալներն ունին երեք տարածութիւն. Ա. Երկայնութիւն, Բ. Լայնութիւն, Գ. Բարձրութիւն կամ խորութիւն»:

Իրի մը սահմանը տալու միջոց զգուշալի է նոյն բառը կրկնելն, ինչպէս կ'ընէ հեղինակը կոր գծի սահմանին մէջ. կ'ըսէ. «Կոր գիծ մը՝ գիծ մ'է որ ոչ ուղիղ է և

«չ բեկեալ» (էջ 4). Լուսադոյն պիտի լինէր ըսել. «Կոր կ'ըսուի այն գիծը՝ որ ոչ ուղիղ է և ոչ բեկեալ»:

Յետոյ կան ձեւեր ալ որոց սահմանք կը պակսին, ինչպէս Շրջանակին, որուն կազմութեան կերպը միայն կը բացատրուի (էջ 28), և կրնայ սահմանուիլ. «Երկու ծայրերը իրարու միացած կոր գիծ մը, որուն բուն կէտերը հասարակական հետու են ներքին կետէ մը՝ որ կեդրոն կ'ըսուի»: Եւ փոխանակ շրջանակի՝ աւելի ճիշդ պիտի լինէր ըսել շրջապատ, շփոթութիւն չմագեղու համար տղայոց մարքին մէջ:

Փութանք ըսելու, թէ այս մի քանի անշան գիտողութիւնք երբեք պատգարիքի մը յարգը չեն կարող նուազեցնել. մանաւանդ որ իրեն համառոտութեան մէջ, հեղինակն ամէն ջանք ըրած է կարեւոր բաները զանց չընել, և ըստ կարելոյն զործնական կերպով բարձնել ընել տղայոց հարկաւոր գիտելիքները: Լեզուին և ոճոյն յստակութեան հետ կը միաբանին նաեւ տպագրութեան և ձեւերուն մաքրութիւնն, որուն ամենայն խնամք տալուք է: Հետեւաբար շատ օգտակար կրնայ լինել սա՝ ազգային նախակրթական վարժարանաց համար:

Ա. Յ.

ԶԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԶԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ԹԵՐԹԵՐ

ԵԿԵՂԵՑԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ. — Նոր թերթ մի եւս լոյս կը տեսնէ արտասահմանի մէջ. ասոր ուղղութիւնը բոլորովին տարբեր է քան մինչեւ ցարդ ամէն լոյս տեսած հանդէսներն կամ օրաթերթներն. սա կու գայ առաջնորդ լինելու հայ հասարակութեան հոգւոյն ու բարոյականին. լաւ և զովելի պաշտօն մ'է այդ. յաջողութիւն կը մաղթենք նորա բարձրաստիճան խմբագրին Զուլպայեցի՝ Տ. Թորոս Տ. Իսահակեանին, որ է հոգեւոր հովիւ Մանչեսթրի ազգայնոց: Այս անուամբ միեւնոյն Յարգ. խմբագրին 1888ին է Պոլիս

կը հրատարակէր իւր թերթը՝ ամէն շաբաթ. և բաական տարի անգործ մնալէն յետոյ, դարձեալ ազգին Ս. Հայրիկը՝ հոգի ու խրախոյս կու տայ, ներկայիս նոյնը հրատարակելու. և կը հրատարակուի: Ուշափ ալ կարեւոր է թերթն, բայց և այնքան դժուարին անոր խմբագրութեան յաջողութիւնը, Գիտարին է եթէ յարգ. խմբագրութիւնը ըստ ժամանակիս գիտութեան պահանջին, ճշմանայ գիտական նոր և զօրեղ փաստերով պայքար մղելու ընդդէմ եկեղեցական մարտիկներու. և ջրելու այն ամէն նոր վարդապետութիւններն, որով արդի դիտունք՝ ոգի ի բոհն՝ ջանք կը զննն խախտել կրօնքի և արարչութեան հիմն: Եւ այդ գիտութիւնն է որ տակաւ առ տակաւ յԵրուսաղէմ կը ծիլ, կը ճնշուարդ և յառաջադիմութեան գիմակով՝ հոգեկործան միկրոպիներ կը վարակէ միամիտ էակներու մէջ:

Բայց անոնց դէմ պայքար մղելու համար, մեր կղերն պիտի ունենայ իր մէջ քաջ գիտնական անդամներ, օժտեալ դարուս վարդապետութեանց թեր ու դէմ, հին և նոր տեղեկութեամբք: Կողմացին Եզնիկ ոչ միայն անտարանական փաստագրով, այլ և ուսումնական հզօր վարդապետութեամբ՝ ջախջախեալ Պարսից և Մանիքեցոց աղանդոյն: Հայ եկեղեցոյ Ս. Հայրերն՝ ոչ միայն հոգեբոյն քնարով նոյով կարգացին Նետտորի և Արիստի պիղծ աղանդոյն, ոչ միայն անիծեցին՝ կրկին ընձիւղեալ անիծից արմատն՝ հայհոյիչ Մակեդոնը, այլ և պերճախօս լեզուով և հմտալից գրչով՝ մաքառեցան ընդդէմ՝ այն ապականիչ գայլերուն աղանդաւոր վարդապետութեանց:

Կրօնաթերթին խմբ. հետեւեալն կը գրէ.

«Մենք այսօր հիացմամբ եւեթ կը յիշենք մեր երանաշնորհ եկեղեցական նախնեաց գործերն. բայց կը մոռանանք որ մենք եւս նոցա պէս մարդիկ եմք, մենք եւս նոյն առաքելական ձեռնադրութեամբ կաշուած եմք ի պաշտօն Աստուծոյ: մենք եւս նոյնքան ունիմք Ս. Հոգւոյն շնորհքն և զօրութիւնն օրքան նոքա, և մենք դեռ Լուսաւորեալ և յառաջադէմ դալու առաւելիչ թախտները կը վայելեմք զոր նախա լուսնէն»:

Առաջին պարկին մէջ Ս. Խրիմեան Հայրիկ կաթողիկոսն՝ համառօտ գրութեամբ, խմբագրին քաջալերական օրհնութիւն կու